

Верховний
Суд

Судова практика Верховного Суду щодо справ про оголошення особи померлою

Ольга СТУПАК

суддя Великої Палати Верховного Суду

Постанова КЦС ВС від 28 лютого 2024 року у справі № 506/358/22 (частина I)

Чинний ЦПК України містить чотири процедури, наслідком якої є ухвалення судового рішення, на підставі якого органами Державної реєстрації актів цивільного стану може бути видано свідоцтво про смерть, зокрема:

- встановлення факту смерті особи в певний час в разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті (пункт 8 частини першої статті 315 ЦПК України);
- встановлення факту смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (пункт 9 частини першої статті 315 ЦПК України);
- встановлення факту смерті особи на тимчасово окупованій території України або на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан (стаття 317 ЦПК України);
- визнання фізичної особи померлою (статті 305–309 ЦПК України).

Постанова КЦС ВС від 28 лютого 2024 року у справі № 506/358/22 (частина II)

За наявності припущень про факт смерті фізичної особи, у тому числі у зв'язку з воєнними діями, без достовірних доказів, які свідчать про цей факт, правильним буде звернення до суду із заявою про оголошення судом особи померлою (частина друга статті 46 ЦК України), а не із заявою про встановлення факту смерті цієї фізичної особи (пункт 8 частини першої статті 315 ЦПК України)

З огляду на встановлені у цій справі обставини та наявність у заявниці вірогідного припущення про смерть чоловіка 03 березня 2022 року, заявниця не позбавлена можливості звернутися до суду із заявою про оголошення судом її чоловіка померлим на підставі частини другої статті 46 ЦК України.

Постанова КЦС ВС від 26 лютого 2024 року у справі № 686/9938/23

Громадянин може бути оголошений в судовому порядку померлим у разі встановлення обставин, на підставі яких суд робить вірогідне припущення про смерть громадянина.

Оголошення судом громадянина померлим усуває невизначеність у правовідносинах за участю особи, яка тривалий час є відсутньою за місцем свого постійного проживання і місце перебування якої невідоме.

Залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій про задоволення заяви про оголошення військовослужбовця померлим, Верховний Суд виходив із того, що існують достатні підстави, підтвержені належними доказами, для оголошення особи загиблою під час виконання військового обов'язку по захисту держави України у російсько-українській війні від дня вірогідної смерті 19 березня 2022 року.

Крім того, Верховний Суд зазначив, що з урахуванням конкретних обставин справи, оголошення особи померлою можливе і після спливу шести місяців з дня настання відповідної події. У цій справі апеляційний суд відхилив доводи апеляційної скарги про порушення судом вимог частини другої статті 46 ЦК України, вказавши, що шестимісячний строк, передбачений цією нормою, слід обраховувати з моменту настання події, а не з моменту закінчення дії воєнного стану на території держави.

Постанова КЦС ВС від 31 травня 2023 року у справі № 177/11/20

Верховний Суд погодився з судами попередніх інстанцій про задоволення заяви про оголошення особи померлою, вказавши, що особа пропала безвісти у серпні 2014 року під час безпосередньої участі в АТО, а саме, під час виходу з оточення в районі населеного пункту Іловайськ Донецької області, тобто, за обставин, що загрожували йому смертю, до сьогодні немає відомостей щодо місця його перебування як за місцем його постійного проживання, так і за місцем проходження служби.

Оскільки день вірогідної смерті точно встановити неможливо, то суди дійшли правильного висновку про оголошення особи померлою з дня набрання рішенням законної сили.

Верховний Суд відхилив доводи касаційної скарги щодо передчасного задоволення заяви, до спливу двох років від дня закінчення воєнних дій, вказавши, що військовослужбовець брав участь в АТО, а його дружина звернулась до суду майже після спливу двох років після закінчення АТО.

Постанова КЦС ВС від 13 березня 2024 року у справі № 204/7924/23

За наявності припущень про факт смерті фізичної особи, у тому числі у зв'язку з воєнними діями, без достовірних доказів, які свідчать про цей факт, правильним буде звернення до суду із заявою про оголошення судом особи померлою (частина друга статті 46 ЦК України), а не із заявою про встановлення факту смерті цієї фізичної особи (пункт 8 частини першої статті 315 ЦПК України).

Постанова КЦС ВС від 10 січня 2024 року у справі № 686/11198/22

Скасовуючи постанову суду апеляційної інстанції та направляючи справу на новий розгляд, Верховний Суд виходив із того, що суд апеляційної інстанції не з'ясував, чи може Міністерство оборони України у цій справі бути заінтересованою особою, чи впливає рішення суду першої інстанції про оголошення військовослужбовця померлим на інтереси та (або) обов'язки міністерства, чи тягне за собою обов'язок здійснення Міністерством оборони України якихось дій, зокрема прийняття певних рішень, та чи є у даному випадку спір про право.

Сам по собі факт невизнання певного юридичного факту чи правових наслідків цього юридичного факту державним органом без з'ясування того, що оскаржене судове рішення впливає на суб'єктивні інтереси та обов'язки такого органу, чи може спричинити виникнення обов'язку здійснення ним яких-небудь дій, не надає йому автоматично статусу заінтересованої особи чи особи, інтереси якої порушено ухваленим рішенням, а отже й права на оскарження такого судового рішення в апеляційному порядку.

Постанова КЦС ВС від 07 листопада 2023 року у справі № 607/159/23

На наявність у суду саме права, а не обов'язку оголосити фізичну особу померлою за умови відсутності у місці її постійного проживання відомостей про місце її перебування протягом трьох років прямо вказує частина перша статті 46 ЦК України.

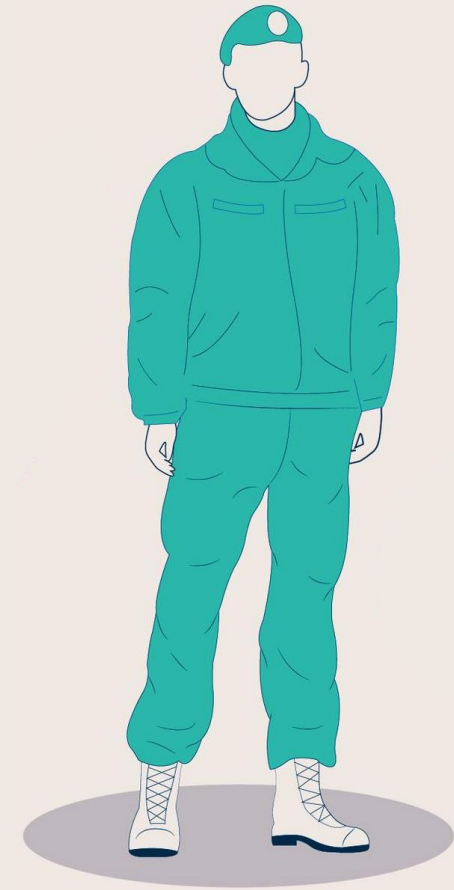
При розгляді справ цієї категорії судам слід, крім іншого, з'ясувати, чи може бути відсутність особи умисною, тобто чи не переховується вона від правоохоронних органів з метою уникнення юридичної відповідальності.

Відсутність безумовних доказів або суперечність у доказах на підтвердження обставин, що надаються заявником та/або заінтересованими особами, унеможлиблює оголошення особи померлою.

Постанова КЦС ВС від 29 січня 2020 року у справі № 154/2135/17

У випадку, якщо особа, яка несла військову службу, пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, зокрема внаслідок вогневого впливу незаконних збройних формувань під час проведення антитерористичної операції (операції об'єднаних сил), такі обставини можуть виступати підставою для оголошення судом особи померлою на підставі частини другої статті 46 ЦК України, а не визнання фізичної особи безвісно відсутньою (про яку немає відомостей про місце її перебування в місці її постійного проживання) на підставі частини першої статті 43 ЦК України.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!